

Fent pasta de paper. Escola de Maçanet de Cabrenys.

Diversitat a les aules. Escola de Maçanet de Cabrenys.

Ara bé, les ZER, de vegades, també presenten limitacions: dificultat per mantenir la idiosincràsia i la personalitat de cada escola, dificultat perquè cada centre tingui la seva plena autonomia, increment substancial de la burocràcia i del control administratiu, etc. És clar que bona part d'aquestes «problemàtiques» depenen, com deia un mestre, «del valor, del sentit i de la filosofia que l'equip de mestres dóna a la ZER». També caldria afegir-hi una problemàtica que afecta, com a mínim, una de les escoles de l'àrea analitzada: el centre forma part d'una àrea geogràficament molt extensa, fet que dificulta que les escoles tinguin gaire relació. (Vegeu Taula 1).

Una breu retrospectiva del mapa escolar

En el transcurs dels darrers trenta anys, l'evolució del mapa escolar de Salines-Bassegoda ha variat poc: quatre escoles tancades: tres de les quals (Terrades, Sant Llorenç de la Muga i Cabanelles) ho han fet al llarg de la dècada dels 70, que és quan es portà a terme el procés de concentració i supressió escolar, i la que resta (Albanyà) tancà a final de la dècada dels 90 com a conseqüència del descens demogràfic i de la concentració escolar difusa propiciada per l'aplicació de la LOGSE.

Taula 1. Distribució d'alumnes i unitats a les escoles de Salines-Bassegoda. Curs 2003-4

Centre	ZER	Alumnes	Unitats infantil	Unitats primària
CEIP Lluís M. Vidal. Agullana	Salines	47	1	3
CEIP Gonçal Comellas. Avinyonet	Garriga	39	1	2
CEIP Manuel de Pedrolo. Biure	Salines	9	1	1
CEIP Santa Cecília. Boadella	Salines	17	1	1
CEIP Mn. Josep M. Albert. Cistella	Garriga	20	1	1
CEIP Mont-roig. Darnius	Requesens	18	1	1
CEIP Mònica Vayreda. Lladó	Canigonenca	39	1	3
CEIP de Llers. Llers	Garriga	91	3	3
CEIP les Salines. Maçanet de Cabrenys	Salines	43	1	3
CEIP Joaquim Vallmajó. Navata	—	78	1	5
CEIP Tramuntana. Pont de Molins	Empordà	13	1	1
CEIP Castell de Cabrera. La Vajol	Salines	8	-	1
CEIP Sol i Vent. Vilafant	—	192	3	6
CEIP Les Mèlies. Vilafant	—	225	5	7
CEIP Tramuntana. Vilanant	Garriga	14	1	1

Font: Elaboració pròpia

Carnaval a l'escola de Boadella i Les Escalles.

D'altra banda, és notori destacar que durant el curs 1995-96 es va reobrir una escola, la de la Vajol, gràcies a la pressió que feren conjuntament els pares i l'Ajuntament al Departament d'Ensenyament, i gràcies també a la bona predisposició del govern català a atendre les necessitats educatives de pobles rurals que experimentaven un relatiu procés de creixement demogràfic.

L'evolució de l'alumnat: de l'homogeneïtat a la diversitat cultural

En aquests darrers 34 anys l'evolució de l'alumnat ha seguit diferents fases: des de la dècada dels 70 fins ben entrada la dècada dels 90 la majoria d'escoles rurals perderen alumnat de forma continuada. Valgui com a exemple el cas de l'escola d'Agullana, que durant el curs 1970-71 tenia 110 alumnes, mentre que el 1995-96 només en tenia 33; o el cas de Lladó: 94 alumnes durant el 1970-71 i 41 alumnes el curs 1995-96. Ara bé, a partir de mitjan dècada dels 90 fins avui la majoria d'escoles rurals d'aquesta zona han aconseguit establir el nombre d'alumnes, i alguns centres -com ara Agullana, Avinyo-

net, Llers o Maçanet de Cabrenys- fins i tot l'han incrementat de forma notable.

L'increment del nombre d'alumnes ha comportat, en algunes escoles, modificacions en les infraestructures (ampliació d'aules i espais específics per realitzar-hi activitats concretes), en els recursos humans i en l'estructura organitzativa (increment del nombre de mestres tutors i progressiva derivació cap a un model d'escola més gran, que cada vegada té més dificultat per diferenciar-se d'una escola graduada convencional). És precisament per això que algunes escoles rurals de Salines-Bassegoda, sobretot les que se senten més participants del moviment d'escola rural, si bé desitgen consolidar l'escola, per res del món volen créixer d'una manera excessiva, perquè saben que acabarien perdent la seva particularitat.

La revifalla de l'alumnat s'explica fonamentalment per qüestions demogràfiques. Concretament, per la frenada de l'emigració de les parelles joves (que en aparellar-se deixaven el poble per instal·lar-se a la ciutat) i per l'establiment d'un nou corrent migratori entre persones que provenen de la UE, d'Europa de l'Est, d'Amèrica del Sud i Central, del Magrib, del Subsàhara, etc.

Però, ¿com s'explica aquesta nova tendència demogràfica que fa que en alguns pobles les parelles joves s'hi quedin a viure i que en d'altres hi arribi gent estrangera? Si mirem la casuística dels pobles que formen part del nostre objecte d'estudi, la qüestió és bastant clara: les parelles joves romanen al poble quan hi ha una política urbanística que ofereix possibilitat d'habitatge als joves i, malgrat no ser una condició indispensable, quan es dóna una propagació de serveis. De fet, aquests dos factors propicien també l'arribada d'immigrants nacionals, estatals i de la resta de la UE d'una certa posició econòmica i nivell d'instrucció. L'atracció d'immigrants estrangers de la UE amb un cert nivell d'estatus també es deu per l'entorn i la qualitat de vida que ofereixen molts dels pobles que integren la zona Salines-Bassegoda. Altres motius que propicien l'arribada d'immigrants –sobretot de l'Europa de l'Est, de l'Àfrica i del Subsàhara– són: possibilitat de trobar treball (en masos, a bosc, al camp, etc.) i habitatges a preu assequible.

D'altra banda, no podem passar per alt casos com el de Cistella, on el municipi ha crescut gràcies a l'arribada progressiva d'una comunitat de «neurals» formada, fonamentalment, per parelles que procedeixen de la immigració interna –és a dir, de diverses ciutats i pobles de Catalunya– que busquen un entorn tranquil i agradable on poder portar a terme una vida més o menys alternativa.

El cas és que bona part d'aquesta immigració ha permès engruixir el grup classe de les escoles rurals de Salines-Bassegoda: a l'escola d'Agullana hi van, entre altres, alumnes d'origen magribí, subsaharià i d'Amèrica Central; a Lladó n'hi van de l'EU i de l'Europa de l'Est; a Llers n'hi van d'anglesos i d'alemanys; a l'escola de Navata hi trobem alumnes d'origen alemany, holandès, anglès i també n'hi ha que provenen de diversos llocs d'Àfrica.

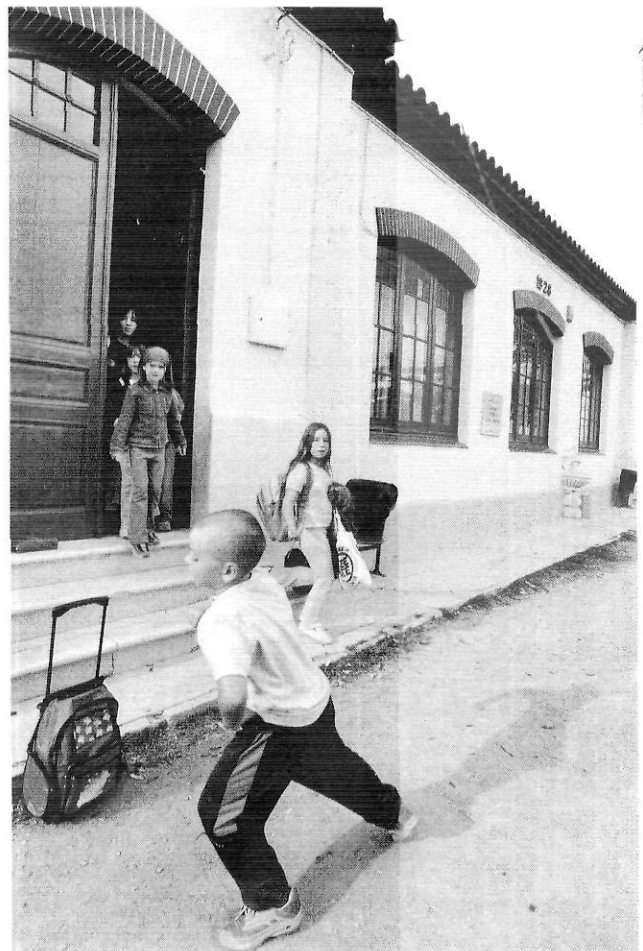
Com a conseqüència del que s'explica, és evident que bona part de l'escola rural que aquí ens ocupa ha esdevingut una escola amb un grau més elevat d'heterogeneïtat. Ara, a banda de ser una escola diversa pel que fa a l'edat, el sexe i el nivell de l'alumnat, també ho és pel que fa a l'origen geogràfic, cultural i ètnic.

És important destacar que algunes de les escoles rurals de l'àrea que aquí analitzem han incrementat el nombre d'alumnes gràcies també a la decisió que han pres alguns pares i mares que viuen a la ciutat. A les escoles de Boadella, Cistella i Navata hi van alumnes de Figueres perquè els seus pares reconeixen l'especificitat pedagògica, didàctica i relacional de la «petita gran escola». Aquests pares i mares, tot i poder escolaritzar el seu fill a una escola graduada, s'estimen més fer-ho en una escola rural perquè consideren que és més familiar, perquè les aules no estan saturades, perquè els mestres ofereixen atenció individualitzada, perquè hi ha millor qualitat educativa, perquè els nens i nenes fan activitats a l'aire lliure, perquè l'educació és més harmònica i integral, etc. Aquest fet, malgrat ser quantitati-

vament poc important, és molt transcendent perquè, fins fa ben poc, la tendència havia estat justament a la inversa.

De fet, malauradament, avui dia encara hi ha famílies dels pobles de Salines-Bassegoda que porten els seus fills a Figueres (en set de les escoles enquestades es dóna aquesta casuística). És important destacar, però, que els motius de la «deserció escolar» actualment són, *grosso modo*, diferents dels que hi havia abans. Fins a la dècada dels 80 molts pares i mares no portaven el seu fill a l'escola del poble per l'etiqueta negativa que de forma incondicional –de vegades amb raó i d'altres sense– portava l'escola rural. Ara, en canvi, almenys a la zona estudiada, ho fan més per qüestions d'ordre pràctic i funcional: perquè tenen els avis a Figueres, perquè els pares van a treballar a la ciutat, perquè l'escolarització infantil l'han iniciat a la capital de la comarca, perquè l'escola del poble encara no té menjador, etc. Només ens hem trobat amb un centre on una part considerable dels nens no van a l'escola del poble perquè aquesta havia tingut durant molt temps una alta rotació de mestres i els pares encara no han restablert la confiança.

Sortida de l'escola de Boadella i Les Escaules.

Menjador de l'escola de Boadella i Les Escaules.

Epíleg

Bona part dels comentaris que apareixen en aquest article ens fan ser optimistes pel que fa a l'escola rural de Salines-Bassegoda: aturada del degoteig demogràfic, estabilització o lleuger increment del nombre d'alumnes per centre, valoració positiva de l'escola rural per part de pares que els tocava portar els fills a l'escola urbana, etc.

Tanmateix, hi ha tres aspectes que no he comentat i que em sembla que són tant o més determinants per a la consolidació de l'escola rural: progressiva generalització del servei de menjador i, en algun cas, de llar d'infants; desenvolupament en el moment actual d'un o més projectes d'innovació educativa en la majoria de centres i, en darrer lloc, entusiasme i compromís de bona part dels mestres.

El servei de menjador s'ha estès pràcticament a tots els centres. N'hi ha que, per horari, no els fa falta i la resta ho resolen mitjançant menjador convencional (dins del mateix centre) o bé anant a la fonda del poble que, ben segur, ofereix un gran potencial educatiu en tant que obre una escaleta al que jo anomeno «poble educador». En tot cas, totes les escoles que disposen d'aquest servei en fan una valoració positiva i es lamenten de no haver-lo tingut abans perquè els pares i mares d'aquests pobles tenen, en termes generals, les mateixes necessitats que els pares i mares de Figueres o qualsevol altre indret.

Pràcticament totes les escoles porten una activitat extraordinària, una metodologia renovadora o es valen d'una estructura particular que, indubtablement, les fan més interessants. Valgui com a exemple –no podem esmentar totes les casuístiques– el treball per projectes que des de fa temps s'està portant a l'escola de Boadella. Aquesta escola a més ha assumit el projecte filosofia 3/12, actualment estan treballant de forma específica els *mass media* i conjuntament amb la resta de les escoles de la ZER (Biure,

Diada de Dijous Gras. Excursions a Santa Magdalena.

Agullana, la Vajol i Maçanet de Cabrenys) treballen a tall de monogràfic l'aigua i el reciclatge. L'escola d'Agullana des de fa temps aprofita la ceràmica per treballar de forma transversal el currículum, disposa d'un hivernacle per treballar de forma integral les àrees de coneixement, té un projecte per treballar la interculturalitat i properament treballarà la matemàtica a través del joc i del moviment. L'escola de Biure té previst celebrar una diada de l'escola, oberta a tota la gent del poble, i per a l'ocasió es farà un llibre de la història de l'escola.

A Cistella l'escola funciona, a proposta dels pares, amb un horari compacte (de 9 a 2 de la tarda) perquè els nens i nenes tinguin temps d'estar amb la família i així desenvolupar al màxim l'educació familiar. L'escola de Darnius, conjuntament amb la de Sant Climent, Capmany i Espolla, des de fa anys desenvolupen el projecte del «minibus» que els permet treballar un tema monogràfic de manera contínua i a més participen en un Comenius. A Navata els mestres de l'escola han fet un seminari de tractament de textos per aplicar-lo als seus alumnes, a Pont de Molins hi ha un grup de llengua que, mitjançant la metodologia de recerca-acció han iniciat un procés de revisió i crítica de la pràctica professional. A Lladó han fet les activitats de circ i a Vilafant treballen l'hort escolar, que de fet funciona com una aula de natura. A Vila-nant i Avinyonet de Puigventós, a través del pla estratègic, coincideixen d'una manera especial en la música i l'educació física.

Tots aquests exemples, sabent que me n'he deixat molts al calaix, són el millor testimoni que les escoles de l'àrea analitzada i molt particularment l'escola rural són una escola viva, amb entusiasme, amb un gran potencial i amb futur. Seria una pena deixar-ho perdre.

Jordi Feu i Gelis és sociòleg,
professor de política educativa i l'escola rural de la UdG.